

Elk gebruik is

Door zorgvuldig medegebruik kunnen de leeggelopen Vlaamse parochiekerken uitgroeien tot gemeenschapsruimten waarin ook plaats is voor andere godsdiensten en overtuigingen en waarin lokale organisaties hun activiteiten kunnen ontplooiën.

tijdelijk

Joris Scheers

RUIMTELIJK PLANNER EN SOCIOLOOG
GASTPROFESSOR DEPARTEMENT ASRO (KU LEUVEN)

De parochiekerk bekleedde de voorbije eeuwen een centrale en strategische plaats in de Vlaamse samenleving. Ook ruimtelijk. Het sociaal-cultureel en ruimtelijk weefsel van de meeste dorpen en wijken is rond de parochiekerk gegroeid. Maar als gevolg van de secularisering zijn de ruim tweeduizend parochiekerken in Vlaanderen de voorbije decennia leeggelopen. Alleen op hoogdagen en op scharniermomenten in het leven (huwelijk, uitvaart...) brengen nog veel mensen een bezoek aan de parochiekerk. Dat duidt erop dat mensen nog altijd behoefte hebben aan ontmoetingsruimten waar ze hun gemeenschapsgevoel kunnen uiten - van welke aard en in welke vorm dan ook. Met de herbestemming van parochiekerken kan op die behoefte worden ingespeeld.

Hoe kunnen de gemeenschapsgebouwen die parochiekerken zijn, opnieuw in een (lokale) ruimtelijke context worden ingepast? In hoeverre kan in de parochiekerk andere functies en betekenissen absorberen zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de maatschappelijke, architecturale, stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde van dat gebouw? Die waarde is tenslotte eeuwenlang door de lokale gemeenschap opgebouwd - ook financieel. Gezien het beperkte kerkbezoek en het krimpende draagvlak voor louter cultusgebonden activiteiten, zal het succes van de herbestemming in grote mate door het (lokale) draagvlak voor een nieuwe gemeenschapsfunctie in een bestaande parochiekerk worden bepaald.

ZORGVULDIG MEDEGEBRUIK

Voortbouwend op de oorspronkelijke functie en betekenis van de parochiekerk is het raadzaam te kiezen voor "zorgvuldig meervoudig gebruik". Stapsgewijs kan dat meervoudig gebruik worden uitgebreid door zuiver eredienstgebonden activiteiten gradueel om te vormen tot een bredere parochie- en gemeenschapswerking. Alles staat of valt met de openheid om *nevengebruik* toe te laten of zelfs aan te moedigen. In de centraal gelegen, barokke Sint-Michielskerk in Leuven bewijst de lokale gemeenschap alvast dat ze zonder aanpassing van de oorspronkelijke cultusruimte een breed palet aan activiteiten kan combineren - van gedurfde kunstinstallaties over Ecuadoraanse optochten tot Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse vieringen.

Maar zorgvuldig meervoudig gebruik kan alleen slagen als er sprake is van grote bereidheid en creativiteit bij alle betrokken par-

¹ Het gaat hier niet om de hele waaier van religieuze gebouwen zoals kapellen, kloosters, abdijen, ... De herbestemming van deze gebouwen ligt maatschappelijk minder gevoelig. Het gaat bovendien om private goederen die vrij verhandeld kunnen worden. Vandaag zijn trouwens ook heel wat voorbeelden van herbestemmingen van dit soort gebouwen bekend. Wat geldt voor de rooms-katholieke parochiekerk geldt ook voor soortgelijke gebouwen van andere culten.

tijen. En merkwaardig genoeg prefereren veel kerkbestuurders de volledige desacralisering van hun gebouw boven het openstellen van de parochiekerk voor gemeenschapsactiviteiten of andere religies of overtuigingen...

BETER BEHEER

De wijze van beheer van onze kerkgebouwen dateert uit de Napoleontische tijd (zie kader). Deze op vrijwilligerswerk steunende beheers- en bestuursstructuren stuiten vandaag op hun eigen limieten. Gemeten naar het huidige aantal kerkgangers zijn de kerken groot en duur. Het is voor een kerkfabriek dan ook een haast onmogelijke opdracht om haar financiële en bestuursverantwoordelijkheden naar behoren uit te oefenen. Daardoor evolueert de rol van de gemeenten steeds meer van "bijdragen in de tekorten" van de kerkfabrieken² naar die van belangrijkste financier. En dat is voor de gemeenten financieel onhoudbaar.

In die zin zou aan het statuut van de kerkfabriek moeten worden gesleuteld. Er zou een einde kunnen worden gemaakt aan de exclusieve bevoegdheid van de kerkfabrieken om als beheerder van de cultusplaatsen op te treden. Kerkfabrieken zouden zich dan nog alleen met de organisatie van de eredienst moeten bezighouden. Voor het beheer van het kerkgebouw moet dan een lokale en professionele beheersstructuur worden opgezet. Dat zou bijvoorbeeld kunnen in de schoot van de lokale cultuurdienst. Op die manier kan een breed financieel en maatschappelijk draagvlak voor onderhoud, herinrichting en herbestemming van parochiekerken worden gecreëerd.

Middels het helder formuleren van verantwoordelijkheden, het opstellen van een huishoudelijk gebruiksreglement, het maken van sluitende (lange termijn) afspraken, het ondertekenen van samenwerkingssakkoorden, het werken met typeovereenkomsten... kunnen in de bestaande infrastructuur zowel katholieke diensten als andere gemeenschapsactiviteiten plaatsvinden. Met het oog op de organisatie van de eredienst kan de kerkfabriek een speciale overeenkomst met het gemeentebestuur sluiten - dat bestuur is overigens nu al veelal eigenaar van het gebouw.

Uiteraard zijn niet alle gebouwen even geschikt voor een breed gamma van gemeenschapsfuncties en uiteraard moeten niet alle parochiekerkgebouwen door de gemeente worden beheerd - dat zouden de gemeenten financieel ook niet aankunnen. Welke bestem-

² Overigens ook openbare besturen.